

הלכות קריאת שמע סימן רלח רלט

(ג) חק קבוצ עלמוד פך וכף ליום והנה טרוד ביום ולא השלימו, (ד) ישלימונו (ב) בליזה (ה) מיד:

רלט דין קריאת שמע על מטתו, ובו ב' סעיפים:

א אקרא על מטתו (ב) (א) פרשה ראשונה של 'שמע' (ב) ומברך (ג) [נ] המפיל חבלי שנה על עיניו וכו': הנה ויקרא קריאת שמע (ג) *סמוך למטתו. ואין אוכלים ושותים ולא מדברים (ד) אחר קריאת שמע שעל מטתו אלא (ה) יישן מיד, שגמר אמרו בלבבכם על משפככם ודמו סלה' (כלכו ורוקח ורבינו ירוחם "ב ח"ב). ועין לעיל סימן סג אי מתר לקרות (ו) כשהוא (ז) שוכב. ואם קרא קריאת שמע ולא יוכל לישן מיד, אז

באר היטב

(3) בליזה. דהוי נדר, ולכן יתנה בתחלה שלא יזה עליו נדר, מ"א. אין לקרא מקרא בליזה ואין לישן אלא אחר ג' שעות, וישכב על צד שמאל ויישן, וישכב במטה מיתרת. וכשתשמש, אחר שתגמור תשוב למשקה, האריי ויל:

(4) פרשה ראשונה. וריי קתב לומר כל ק"ש שהוא רמ"ח תבות לשמור רמ"ח אבריו, וכ"כ האריי ויל. ועל סימן רלה ס"ק ב משי: (3) המפיל. משמע דברכת המפיל יאמר אחר שמע כדי שתהא הברכה סמוכה לשנה, וכן עקר, מ"א, ע"ש: (א) יישן מיד. ואם צריך לשמש מטתו יטל ידיו ואח"כ יקרא, ולפחות יאמר ברכת המפיל ושמע אחר התשמש, של"ה וכנה"ג: (7) שוכב. והינו ויקרא בק"ש של חובה, אבל אם כבר קראה אחר צ"ח וקוראה על מטתו לשמירה, מתר

שערי תשובה

[3] המפיל. עכה"ט. וכתב ברי"ט בשם תשובת לחימתודה שיש שרצה לומר שעפ"י הסוד אם היה ער עד אחר חצות וכו' הולך לשכב אינו מברך המפיל, ואין האמת כן אלא צריך לברכה בכל עת שהולך לישן, ע"ש:

משנה ברורה

אוכלתו, שגמר וגו'. ואיתא בפרק קמא דאבות: ודלא מוסיף יסף והינה, דלא מוסיף ללמוד בליזה מט"ו באב ואילף, יסוף מן העולם]. ועין במגן אברהם, דלשנת האדם בליזה אין לנה שיעור קבוצ, אלא תלוי בכל אדם (9) לפי כח בריאותו, ועל-כך פנים לא ישתקע בשנה יותר מדי, ויכתיב במשנה [סנהדרין פ"ח]: שנה לצדיקים, רע לזון ורע לעולם, ופרש רש"י מפני שאינם עוסקין בתורה: ב (ג) חק קבוצ וכו'. עין לעיל בסימן קנה סעיף י"א (12) ובמשנה ברורה שם (13): (ד) ישלימונו בליזה. כלומר: (3) אפלו בלילות הקצרים מחיב להיות געור בליזה כדי להשלים חקו, ולא יאחר זה עד יום מקור, כי יום של אחריו מחיב בפני עצמו (14), ונקמצא דיום זה לא השלים חקו, והוי 'מענות לא יוכל לתקן' [פמ"ג]: (ה) מיד. והוי (ג) נדר, כדאמרינן [גדרים ז]: האומר אשנה פרק זה, נדר גדול נדר לאלהי ישראל. ואיתא ביהודה דעה בסימן ריד סעיף א, דאם נהג לעשות דבר טוב, אם

באור הלכה

* סמוך למטתו. עין משנה ברורה מה שכתבנו בשם הנקט הגדולה. ועין בתח"אדם שמצדד לומר, דאפלו לא הנה יכול אחר-כך קלל לישן גם-כן אין הברכה לכשלה, דעל מנהגו של עולם הוא מברך, וכן משמע במד תרוצא באלהי רבא. ולעניות דעתי צריך עיון בזה, אחרי דברכה זו מברך על עצמו: המפיל חבלי שנה על עיניו וכו', וכעין שכתב השערי-תשובה בסימן מו לענין ברכת המעביר שנה' כשיאנו יושן בליזה, עין שם; ועל-כך פנים נראה לי דאם מסתפק קמא לא יוכל אחר-כך לישן, כדואי אין קדאי לתתלה לברך. נסתפקתי, אם הוא עדין קדם עמוד-השחר בעת ברכת המפיל, אף הוא משער שעד שיישן יעלה עמוד-השחר, אי אזלין בתר עת הברכה שהוא עדין לילה או בתר שנה שיהיה ביום, ועל שנת היום לא נתקנה הברכה, כמו שכתבו הפוסקים, אבל אחר שעלה עמוד-השחר לא מסתפק לי כלל, דאף דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא עד הנין חסמה ועדין זמן שכיבה הוא על-פי הדקדק, כדאיתא בבבב"ב ט', מקל מקום לענין ברכת המפיל נראה דעבר זמן, שהרי אינו יכול לומר 'השכיבנו' אחר עלות השחר, כדאיתא שם בגמרא, וממילא בענינו גם-כן אינו יכול לומר 'שתשכיבני לשלום',

הנה דעתו לנהג כן לעולם (16) הוי נדר (17). וטוב שיתנה בתחלה שלא יהיה עליו דבר זה בנדר, פן ינדפס אינה פעם שלא יוכל להשלים (18): **א** (א) פרשה ראשונה. ואם התפלה ערבית מבעוד יום, (ב) צריך לקרות (3) כל הפרשיות, ויכוון לצאת בקו המצות עשה של קריאת שמע (2) וגם המצוה של זכירת יציאת מצרים. וטוב לומר תמיד כל קריאת שמע, שהיא רמ"ח תבות [בציוף (ג) אל מלך נאמן]. (ד) לשמור רמ"ח אבריו: (ב) ומברך 'המפיל' וכו'. מלשון השלתן-ערוב משמע (ה) דברכת המפיל' אומר אחר קריאת שמע כדי שתהא הברכה סמוכה לשנה, ומה שקורא אחר-כך 'ישב בסתר' ואנף, בינו דהוי משום שמינה לא הוי הפסק [ויש מדקדקין (1) לברך המפיל' בסוף אחר כל הפסוקים]. ויש מאחרונים (1) שהסמימו שברך ברכת המפיל' קדם, (8) ואחר-כך קריאת שמע ויתר פסוקי דרבמי (כמו שנדפס בסודורים). ונראה דלמעשה יתנהג האדם כפי טבעו, דהינה, אם טבעו להרדם באמצע קריאת שמע, טוב יותר שיעדיים ברכת המפיל' מה דאפשר, ואם אין טבעו לנהג, טוב יותר לאחור ברכת המפיל' עד לבסוף: (ג) סמוך למטתו. ולא יקרא קריאת שמע כשיקנס לישן, אלא כשרואה שהשנה באה עליו [סדה"ח], (ט) אבל בקנסת הגדולה כתב שיש לקרות מיד, שמה יחטפנו שנה אחר-כך ולא יקרא, ואין לחש משום הפסק אלא כשעושה דבר אחר בינתים, אבל מה שיושב ודומם לא מקרי הפסק אף ששנה אינה זמן קדם שיישן: (ד) אחר קריאת שמע וכו'. ואם תאב לשחות או לדבר אינה ענין נחרץ, נראה שמתר, אף יחזר ויקרא פרושת 'שמע'; אכן אם כבר אמר ברכת המפיל' ונהר בזה, פי יפסיק בין הברכה להשנה: (ה) יישן מיד. ואם צריך לשמש מטתו, יחזץ עצמו מהשכבת-זרע שעליו (19) ויחזר ויקרא, ואחר-כך יקרא, ולפחות יאמר ברכת המפיל' וישמע' אחר התשמש: (1) כשהוא שוכב. ורצה לומר, דשם מוכח בסעיף א בהג"ה דלכתחלה אין כדאי לילך ולשכב ולקרותה בשכיבה, אפלו כשהוא שוכב על צדו משמש מטתו, ורצה לומר, דוקא כשקורא זו הקריאת שמע לשם חובה, בגון שהתפלה ערבית מבעוד יום וצריך עתה לכוון לקדם המצות-עשה דקריאת שמע, לךך צריך לנהר בכל פרוטיה, אבל אם כבר קרא בזמנה וקורא עתה רק משום קריאת שמע שעל המטה, מתר לכתחלה לקרותה בשכיבה.

שער הציזין

שהנה הקדוש-ברוך-הוא לומר עם משה מקרא ביום ומשנה בליזה: (3) על-תמיד: (2) מגן-אברהם: (4) מגן-אברהם בסימן רלה: (3) דהמגן-אברהם שכתב שם 'שתי פרושיות' אויל לטעמה שפסק בתלמידי רבנו יונה, דביציאת מצרים יוצא במה שקרא יאמר מבעוד יום, אבל לפי מה שהאריך בשאגת אריה ומסיק דאינו יוצא בזה שקרא מבעוד יום, על-כרחך צריך לקרותה עכשו מדינא; וממילא צריך לכוון גם כן המצות-עשה של זכירת יציאת מצרים, דאפלו לפי מה שכתב החי"אדם דאם לא פנן בקריאת שמע של שחרית וערבית לקדם המצות-עשה גם-כן יוצא בדיעבד, התם משום דכשהולך להתפלל מסתמא מכוון לקדם כמו שתקנו חכמים, מה שאין כן בזה: (ג) ממצות-השקל: (7) אחרונים: (8) מגן-אברהם: (1) אליה רבה בשם של"ה: (1) עין אליה רבה, וכן משמע קצת מהג"א: (10) ולא הוי הקריאת-שמע הפסק, דקריאת שמע נמי משום שמירה הוא, וכל-שכן יתר הפסוקים [מ"א], וגם דיתר הפסוקים כקריאת שמע אריכתא דמא [הגר"א]: (10) וכן משמע משי"א:

הַלְכוּת קְרִיאַת שְׁמַע סִיּוֹן רַלְמֵ רַמ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ו]

בְּעִמְדָה אוּ בִישִׁיבָה⁽⁸⁾ וכו', וְאָסוּר גְּדוֹל לְשֹׁכֵב פְּרָקְדָן⁽⁹⁾.

8 ולענין מקום קריאתה, כתב במקור חיים (ס"א) שיש עדיפות לקרותה בחדר שישן, והגר"ש דבליצקי (זה השלחן ס"א) הסתפק אם יש כאן ענין של שינוי מקום, וכמו בברכת הנהנין שנתבאר לעיל (סי' קעח ס"ק ט) שלכתחילה יש להיזהר משינוי מקום גם מחדר לחדר.

9 וכן קטנים מגיל תשע, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' רכד) שנכון להרגילם להיזהר בכך.

ואם כבר נרדם בתנוחה כזאת, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' רכג) שצריך להעירו כדי שלא יבוא לידי עבירה. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (שאלת רב ח"ב פכ"ב תשובה י) שאין צריך להעירו.

ואם שוכב על גבו אך ראשו מורם על גבי כריות כך שכתפיו מורמות קצת מהמיטה, או שראש המיטה מורם, הורה הגר"ש אויערבך (נשמת אברהם אר"ח סי' סג) שלא נחשב פרקדן, וכן דעת הגר"ח פ"י שיינברג (חידושי בתרא סי' סג). וראה עוד מה שכתבנו לעיל סי' צד ס"ק כ.

[שעה"צ ס"ק יב]

הִינּוּ אֶפְלוּ שָׁנָה בְּלֵא קְרִיאָה⁽¹⁰⁾.

10 אבל לשכב פרקדן בלא לישון, משמע שמתר, וכן כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' רכא) שאם אין חשש שירדם כך מותר, וכן הורה הגר"ש אלישיב (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות יג, ב). מאידך, דעת החזו"א (שונה הלכות ס"ג ושיח השדה ברכות יג, ב) שאסור.

[משנב ס"ק ז]

חֹזֵר וְקוֹרְאִין וכו', שְׁלֵא לְכַפֵּל פְּסוּק רֵאשׁוֹן⁽¹²⁾, או שְׂיֵאמֶר שְׁאָר פְּסוּקִים דְּרַחֲמֵי⁽¹³⁾.

11 ולסבורים לעיל (ס"ב) שיש לומר ברכת המפיל בסוף ומשום הפסק, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה רעח) שלאחר ברכת המפיל לא יחזור לומר קריאת שמע או פסוקים.

12 ואף שיש מחמירים שלא לכפול את כל הפרשה הראשונה, כתב השו"ע לעיל (סי' סא) וכו' ובמשנב"ב שם ס"ק כה) שעל מיטתו אין להחמיר בזה. וכן לכפול פסוקים מהפסוק הראשון והלאה, כתב המשנב"ב (שם ס"ק כד) שבקריאת שמע שעל המיטה אין להחמיר.

13 ואם ישן וחוזר וניעור, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה רפד) שאינו צריך לקרוא קריאת שמע.

[משנב ס"ק ח]

הִנְשֵׁן בַּיּוֹם אֵין צָרִיךְ לְכַרֵּךְ בְּרַכַּת הַמְּפִיל⁽¹⁴⁾, וְטוֹב שְׂיֵאמֶר וַיְהִי נֶעֱם וְגו' יֵשֵׁב בְּסִטְרֵי וְגו'⁽¹⁵⁾.

14 ולענין הישן שנת עראי בלילה, כתב הא"א (בוטשאטש, ס"א) שלא יברך 'המפיל', וסיים, שטוב שיהרהר 'המפיל' בליבו. ובגדר שנת עראי, ראה לעיל סי' מז ס"ק כג ובמה שכתבנו שם.

והנוסע במטוס בלילה, כתב בספר אהלך באמתך (פ"ב ס"א) שאם יושב במקומו ונשטן לאחוריו בכונה לישון, יקרא קריאת שמע ויברך המפיל, ובשו"ת באר משה (ח"ז סי' קיד) כתב שאפילו אם רק יושב על כסאו ולא נשכב לאחוריו, אם בדעתו לישון שנת קבע חייב לברך המפיל, אבל אם אין דעתו לישון אף שבעל כורחו יישן קצת בנסיעה, לא יברך. וכן הורה הגר"מ גרוס (תורת הדרך עמ' מח).

15 ובטעם הדבר, כתב לעיל (סי' רלא ס"ק ג) משום סכנת מוזיקין, אמנם סיים שם (בשם הלבוש ס"א) שאין נהגים כן. והגר"ח

קניבסקי (שאלת רב עמ' שד) כתב על זה, שאף שאין נהגים כן, מ"מ טוב שיאמר.

[משנב ס"ק ט]

שְׁלֵא יְבֹא עָלָיו, חֵס וְשְׁלוֹם, דְּכָר רַע⁽¹⁶⁾. וְאֵם הוּא חוֹלָה אוּ אֲנוּס⁽¹⁷⁾ וכו', קְרִיאַת שְׁמַע וּבְרַכַּת הַמְּפִיל לְכַדֵּד⁽¹⁸⁾.

16 ובליל תשעה באב, משמע ביסוד ושורש העבודה (שער ט פ"ב) שאומר את כל סדר קריאת שמע על המיטה. והגר"ח קרליץ (קרא עלי מועד, ספטימוס, פ"ח הע' ט) הורה שכל מה שכתוב בשו"ע לומר, מותר לומר גם בתשעה באב כיון שנחשב כסדר היום, אבל את הפרשה השניה והשלישית של קריאת שמע ושאר ההוספות שבסידור לא יאמר. והגר"ח קניבסקי (קרא עלי מועד שם) כתב שכמדומה שאומרים רק פרשה ראשונה של קריאת שמע ואת הפסוק "בידך אפקיד רוחי" וברכת המפיל.

17 ואונן שקבורת מתו היא למחרת ביום, כתב הגר"ח אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כה ס"ק ט) שנראה שחייב בקריאת שמע שעל המיטה.

18 וכן בליל יום טוב ראשון של פסח, כתב הרמ"א לקמן (סי' תפא סי"ב) שיאמר רק את הפרשה הראשונה, והוסיף המשנב"ב שם (ס"ק ד) שיאמר גם ברכת 'המפיל'.

[משנב ס"ק י]

וּבְכֹכּוֹת זֶה, הָאָדָם מְאָרִיךְ יָמִים [מגילה כח]⁽¹⁹⁾.

19 ומשום כך תיקנו נוסח של רבנו של עולם הריני מוחל וכו'. ואם יש לו סינה על אדם, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פט"ו תשובה יג) שלא יאמר נוסח זה, משום דובר שקרים.

[משנב ס"ק יא]

הִנְשֵׁן בְּבֵית יְחִידִי, וְהִינּוּ בְּלִילָה, אוֹחֲזוֹתוֹ לִילִית, וּבֵית הִינּוּ כְּדָרוֹ⁽²⁰⁾.

20 דוקא יחידי, אבל אם יש עמו אפילו תינוק בן יומו, כתב בספר אהלך באמתך (פ"ב ס"א) שאין כל חשש. ולענין הישן עם נכרי, מסתפק (שם ס"ב) אם מועיל.

ואם יש אור בחדר, כתב הא"א (בוטשאטש, על המג"א ס"ק ז) שמותר לישון יחידי, ואף לאור הלבנה. וכן נהג הגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' צז) להתיר כשיש אור בחדר. מאידך, דעת החזו"א (שם ודינים והנהגות פ"ח אות י) שיש להחמיר בזה.

ואשה האם יכולה לישון לבד, הכף החיים (ס"ק יז) כתב שאף לאשה אסור לישון לבד. מאידך, בא"א (שם) הסתפק בזה.

ושנת עראי, כתב הא"א (בוטשאטש, שם ובמהדרות על המג"א ס"ק ז) שמותר לישון יחידי.

[משנב ס"ק יב]

אֵלוּ צְרִיכִין שְׁמוֹר מִהַמְּפִיל⁽²¹⁾: חוֹלָה, חֲתָנָה⁽²²⁾, חֲתָנָה⁽²³⁾, כְּלָה, אֶבֶל, וְתַלְמִיד חֵם בְּלִילָה⁽²⁴⁾.

21 ובטעם הדבר, כתב רש"י (ברכות נד, ב) שחולה, חיה ואבל, הורע מולם, ולפיכך השד מתגרה בהם, וחותן, כלה ותלמיד חכם, השד מתקנא בהם.

22 ועד מתי צריכה היולדת שמירה, כתב הגר"ח קניבסקי (שמירת הגוף והנפש סי' קפ הע' א) שאף שבמהר"ל משמע שצריכה שלשים יום, קיבלנו מהחזו"א שדי בשבעה ימים. והוסיף הגר"ח קניבסקי (במכתב) שאף התינוק שלה נחשב כשמירה עבודה.

ולענין חולה שצריך שמירה, כתב הגר"ח קניבסקי (שם) שצריך שמירה עד שיבריא ויצא מכלל סכנה.

הלכות קריאת שמע סימן רלט רמ

קנב באר הגולה

ב שבעות טו ג טור
בשם רב עקנס ד שם
בשם אביו הרא"ש
ה שבת קיח

(ה) (ז) חזרו וקרא כמה פעמים זה אחר זה עד שישתקע בשנה, ושיהיה קריאתו סמוך לשנתו (הגהות מיימוני פ"ו).
(ח) *ואין מקריין על קריאת שמע שעל מנתו (הגהות מיימוני פ"ו וב"י בשם תוספות פרק כל הבשר). (ט) *ואומר ישב בסתר עליון. ואומר ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה. ואומר ב' ברוך ה' ביום ברוך ה' בלילה ברוך ה' בשקבנו ברוך ה' בקומנו, ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן וגו', ה' שמרך וגו' מעתה ועד עולם, בידך אפקיד רוחי וגו', יברךך ה' וגו' עד וישם לך שלום. ואומר ד' השקבנו' עד סמוך לחתימה: ב' *כשיפשו חלוקו לא יתפכנו ממש למעלה, שאם כן נמצא גופו ערם, אלא יפשוטנו דרך ראשו ויכסה עצמו בסדינו מתחת ויבגס במשאו:

רמ איך יתנהג האדם בתשמיש מלתו, ובו י"ז סעיפים:

א טור מקא דבכות
כ"ב דהוא הדין ככל
אדם ב נהנות סא

א *אם היה נשוי (א) לא יהא רגיל ביותר עם אשתו (ב) *אלא כבעונה (ג) האמורה (ה) בתורה. (ד) הטללים שפונסנתן מצויה להם ואין פורעין מס, עונתן בכל יום. הפועלים שעושים מלאכה בעיר אחרת ולגין בכל לילה בבתיהם, פעם אחת בשבוע. ואם עושים מלאכה בעירם, פעמים בשבוע.

באר היטב

שלא לעשותו, בפרט בעברות המצויים בגון חניפות שקרים ליצנות לשה"ר צריכין בדיקה ביתר. ואשרי למי שנהוג לומר סדר הק"ש דהאר"י ז"ל:
(ה) בתורה. צריך לקים העונה אף בימי עבור ויניקה. ולענין מות החרף שאלו להאר"י ז"ל אם יפטר מהעונה בהיות הזמן קר כי צריך לטפל לקר, וגם בהיות זמן עבודה ומניקה, והשכיב: אם האשה מוחלת פטור ומ"מ טוב לקמיה, והעידו עליו שהוא לא היה מקים מצות עונה בימים נזיל, ספר הפנות, ועין בש"ע א"ע סימן א ס"ק א: (ז) הטללים. בני-אדם הבראים והמענגים,

לקרותו שוכב, דהא ר"ז קרי חזרו וקרי עד דמשתקע בשנתה, מ"א: (ס) חזרו וקורא. וה"ה אם מהרהר בד"ת ש"ד, מ"א: (י) בסתר. הישן בבית יחיד או חנותו לילית, שבת פכ"ג, ובית הינו חדר, מהר"ל. אלו צריכין שמור מהמדיקים: חולה, חיה, חזן, פלה, אבל, ותי"ח בלילה, ברכות נ"ד. יש נוהגין לומר ודי ש"מ קדם השנה, ונ"ל שאינו נכון, דאימת ברכות שלא לומר אם אמות תהא מיתתי פפרה, דלא לפתח פיו לשטן, לכן אין לאמרו, רק יפשוש במעשיו ששעה כל היום, אם ימצא ששעה עברה יתודה עליו ויקבל עליו

באר היטב

שאין עוד הזמן של תחלת שכיבה אלא סוף שכיבה, כפרוש רש"י שם: * ואין מקריין וכו'. דאף שאמרו: מצוה לקרותה על משתו, מכל מקום אין זה בכלל מצוה ורבנן שיהא שוף לברך עליה, אבל בקריאת שמע בשחר וערב, איתן הברכות עולים כאלו בברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרות שמע⁽²⁸⁾ [הר"ש בן הרשב"ץ סימן עד, והביאו הברכ"י]:

* אלא בעונה וכו'. עין במשנה ברורה דאף כשהיא מעברת או מניקה. ועין באלה רבה, דאף כשהיא עקרה וזקנה שניה יכולה שוב להתעבר, מכל מקום שוף מצות עונה, עין שם. וצריך גם אז לנהג בקדושה, כי פתבו המקבלים

משנה ברורה

(י) ויש שמחמירין לכתחלה (יא) לקרותה בעמידה או בשיבה⁽⁸⁾, אכן אם כבר שכב, לכלי עלמא מתר להטות על צדו ולקרא. ויש לו לאדם להרגיל עצמו לשכב על צדו וזקא, (יג) ואסור גדול לשכב פרקד'ין⁽⁹⁾, (יג) דהינו שמשלף על גבו ופניו למעלה, או שפניו טוחות למטה: (ז) חזרו וקורא⁽¹¹⁾. פרשה ראשונה [וראוי (ד) שלא לכפל פסוק ראשון⁽¹²⁾], (טו) או שיאמר שאר פסוקים דרבמי⁽¹³⁾. והוא הדין אם מהרהר בדברי תורה, שפיר דמי [מ"א]: (ח) ואין מקריין וכו'. פרוש: אשר קדשנו במצותיו וצונו על קריאת

שמע, אין לברך, ולאפוקי מדעת איהו פוסק שמצריך לברך. פתבו הפוסקים: הישן ביום אין צריך לברך ברכת 'המפיל'⁽¹⁴⁾, וטוב שיאמר ויהי נעם וגו' ישב בסתר וגו'⁽¹⁵⁾. (ט) ואומר ישב בסתר וגו'. כל אלו הפסוקים שנהגו לאמרם הוא להגן שלא יבוא עליו, חס ושלום, דבר נע⁽¹⁶⁾. ואם הוא חולה או אנוס⁽¹⁷⁾, (טו) די במה שיאמר פרשה ראשונה של קריאת שמע ובכרת 'המפיל' לכו⁽¹⁸⁾ [מ"א]. פתבו הספרים, שבלילה קדם השנה נכון לאדם שיפשוש במעשיו ששעה כל היום, ואם ימצא ששעה עברה, יתודה עליו ויקבל על עצמו שלא לעשותה עוד, ובפרט בעונות המצויים, בגון חניפות, שקרים, ליצנות, לשון הרע, וכן עון בטול-תורה, צריכים בדיקה ביתר. גם ראוי למחל לכל מי שחטא כנגדו וצער, ובכחות זה, האדם מאריך ימים [מגילה כחג]⁽¹⁹⁾. אמרו חכמינו ז"ל: הישן בבית יחיד, והינו בלילה, או חנותו לילית, (פ) ובית הינו חדר⁽²⁰⁾. אלו (יט) צריכין שמור מהמדיקין⁽²¹⁾: חולה, חיה⁽²²⁾, חת⁽²³⁾, פלה, אבל ותלמיד-חכם בלילה⁽²⁴⁾ [הינו (יט) כשהוא עומד יחיד באישון לילה ואפלה]:

א (א) לא יהא רגיל ביותר. עין רמב"ן בחמש פרשת קדשים בראשו: (ב) אלא בעונה וכו'. וצריך לקים העונה (ה) גם כשהיא מעברת או מניקה, ולא יבטל עונתה אלא מדעתה כשהיא מוחלת לו, (ג) וכבר קים מצות פריה ורבייה: (ג) האמורה בתורה. וכל זה במי שגופו בריא, אבל מי שאינו בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו שיכול לקים [אה"ע סימן עו ס"ג]: (ד) הטללים. בני-

שער הציון

(י) חיי-אדם [וגם הפריימגדים מפקפק על ראות המגן-אברקה]. ומכל מקום נראה לי להפקל בזה בודאי אין למחות בידו, דהא אפלו בקריאת שמע של חובה דעת רב הפוסקים להקל כשהוא רוצה לשכב על צדו ממש, וכמו שכתבתי בסימן סג בבאר היטב ד"ה מאחר, ובקריאת שמע שעל המטה בודאי יש לנו לפסק כמותם. והנה דעת המגן-אברקה להקל אפלו כשהוא שוכב מעט על צדו, ובזה מפקפק עליו הפריימגדים, אבל בזה בודאי אין למחות ביד המפקל. ומכל מקום המרגיל עצמו לקרותה בשיבה או בעמידה טוב יותר, דהקורא בשכיבה מצוי שנתדם באמצע הקריאה ומפסיד ברכת 'המפיל': (ב) הינו מה שקורא בפעם ראשונה, אבל מה שקורא חזרו וקורא עד שמשתקע בשנה. לכלי עלמא אין להחמיר בדרך [ממ"ג]: (ג) הינו אפלו שנה בלבד בקריאה⁽¹⁰⁾ [גמרא]: (ג) לציל בסימן סג: (ד) חיי-אדם: (טו) אחרונים: (טז) ומה שכתב עוד דנשים אין צריכין לקרותה, השיג עליו האל"ה רבה, וגם בלאו הכי כהיום הנשים נהגו לאמרם [ממ"ג]: (פ) מגן-אברקה בשם מהר"ל. לפי זה הישן בחדרו יחיד, אף שבבית יש אנשים צריך לנהר שלא יהיה נעול רק פתוח לבית, והעולם נוהגין להקל בזה⁽²⁵⁾. ונראה לי אף להחמירין, אם בבית יש שם אשה לבד, ועל-ידיה שיהיה פתוח יהיה אסור יחוד, לא יפתח⁽²⁶⁾ ולא יגיע לו שום ריעותא, פי שומר מצוה לא ידע דבר רע⁽²⁷⁾: (יט) ברכות נד: (יט) תלמידי רבנו יונה בפרק קמא דברכות: (ה) אחרונים: (ז) פוסקים:

הלכות קריאת שמע סימן רלח רלז

המשך מעמוד קודם

עלות השחר, שאין נכון לעשות כן.

וכן ההולך לישון סמוך לשקיעה או בבין השמשות, אך שנתו תימשך לתוך הלילה, כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' קטו) שאין לו לברך 'המפילו'.

[ביה"ל ד"ה סמוך]

שְׁהָרֵי אֵינוּ יָכוֹל לומר 'השְׁפִיבֵנוּ' אַחַר עֲלוֹת הַשָּׁחַר⁷.

7) ואף אם ידלג על תיבת 'השְׁפִיבֵנוּ' ויאמר את שאר הברכה, כתב במשנ"ב לעיל (סי' רלה ס"ק לב) לענין אמירת ברכת 'השְׁפִיבֵנוּ' אחרי

הלכות קריאת שמע סימן רלז רמ

המשך מעמוד קנב

24) אמנם חתן [וכן כלה], כתב הערוך השלחן (אבה"ע סי' סד ס"ג) שצריכים שמירה גם ביום.

[שנה"צ ס"ק יז]

וְהַעֲוָה נִזְקָה לְהַקְלֵךְ קְוָה²⁵ וכו', וְהָיָה אֶסוּר יְחוּד, לֹא יִפְתָּחוּ²⁶ וכו', כִּי שׁוֹמֵר מְצוּה לֹא יֵדַע דָּבָר רַע²⁷.

25) ואפילו בבית ועליה, כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' עז) שאפשר להקל ולישון בבית כשיש אנשים בעליה, אולם החזו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' רכה) החמיר שלא לישון יחידי אף אם הדלת היתה פתוחה והיו אנשים בחדר השני.

26) ואפילו אם האיש ינעל את הדלת ולא האשה, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' קנא) שמשמע מדברי השעה"צ שאין איסור יחוד. מאידך, בספר דבר הלכה (הלכות יחוד סי' יד ס"ק כב) כתב שהחזו"א הורה שיש איסור יחוד גם כשהאיש נועל את הדלת מבפנים, והוסיף, שמה שדן החזו"א (אבה"ע סי' לד ס"ק ב) להתיר, זה דוקא כשהאשה נועלת והמפתח בידה. ובשו"ת מנחת יצחק (ליקוטי הלכות סי' קמח) כתב שמה שהתיר השעה"צ אפילו כשהאיש נועל, יתכן שמדובר שיש לכל חדר פתח פתוח לרשות הרבים.

27) וכן הישן בסוכה, דעת הגר"א (מעשה רב אות רכא) שמותר לישון יחידי, משום 'שומר מצוה לא ידע דבר רע'. ובדרכי תשובה (יו"ד סי' קטז ס"ק סו) כתב שהוא הדין שבבית מדרש מותר לישון יחידי, שכתלי המקום מגינים עליו. מאידך, החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמ' רכד) החמיר גם בסוכה שלא לישון יחידי, אלא שהוסיפו שם שלאחר מכן אמר החזו"א שנוכר שהגר"א אמר שמותר.

[ביה"ל ד"ה ואין מברכין]

אָשֶׁר קִדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֵי וְצִוֵּנוּ לְקִרְוֹת שְׁמֵעָ²⁸.

28) אמנם לענין סוף זמן ברכות קריאת שמע, שכתב השו"ע לעיל (סי' נח ס"ו) שהוא עד סוף שעה רביעית [כזמן תפילה], ולא עד סוף שעה שלישית [כזמן קריאת שמע], ביאר המשגיב שם (ס"ק כה) שטעם הדבר מפני שהברכות אינן שייכות לקריאת שמע, שהרי אינו מברך 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו לקרות שמע'. וכן לענין עניית 'אמן' לאחר ברכת 'יבואר בעמו ישראל באהבה', כתב לעיל (סי' נט ס"ק כה) שיכול לענות, ואינו נחשב להפסק בין הברכה לקריאת שמע, כיון שברכות אלו אינן ברכות על קריאת שמע וכשאר ברכת המצות, אלא הן ברכות בפני עצמן. וראה עוד מה שכתבנו לעיל סי' נח שם.

23) ולענין חתן, כתב הרמ"א (אבה"ע סי' סד ס"א) שאפילו בשוק לא יצא יחידי, ומקור דבריו בפרקי דרבי אליעזר (פט"ז) שכתב טעם נוסף שחתן צריך שמירה, משום שהוא דומה למלך.

ואם החתן או הכלה נמצאים בבית לבד, כתב הערוך השלחן (שם ס"ג) שצריכים שמירה. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (קונטרס לקנות חכמה עניני נשואין) והגר"ח קניבסקי והגר"י פישר (בישורן מלך ח"ב עמ' נרה) שאינם צריכים שמירה.

והשומר על החתן או הכלה, הורה החזו"א (ארחות רבנו בהוספות לח"א עמ' נד) שצריך ללכת בתוך ארבע אמות שלהם.

וכשהחתן והכלה הולכים שניהם יחד, הורה החזו"א (ארחות רבנו שם) שאחד שומר על השני ואין צריך שמירה נוספת, וכן הורה הגר"ש אלישיב (לקנות חכמה שם, הובא באשרי האיש ח"א עמ' רפב).

וכן כשיש שני חולים שצריכים שמירה או חולה וחתן שצריכים שמירה, כתב השפתי חכמים (ברכות נד, ב) שאחד שומר על השני ואין צריכים שמירה נוספת.

וכשהחתן הולך לתפילה, כתב הפרישה (אבה"ע סי' סד אות א') שאפשר שגם לתפילה אסור לחתן ללכת יחידי, וכן כתב הבית שמואל (שם ס"ק ב). מאידך, דעת החזו"א (שם) שאינו צריך שומר, והוא הדין כשחוזר מהתפילה, כי 'שומר מצוה לא ידע דבר רע', והגר"ש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ה ס"ו) הורה שאם אין לחתן מי שילוונו בדרכו, אין להימנע בגלל זה ללכת לבית הכנסת, כיון ששכיח שיש אנשים רבים ברחוב.

וממתי צריכים החתן והכלה שמירה, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו הוספות לח"א עמ' נד) והגר"ש אלישיב (פניני נשואין לגרבי"צ קוק עמ' קכא) שרק משעת החופה צריכים שמירה, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' רעד) [והביא שיש נוהגים משעת העליה לתורה]. מאידך, דעת הגר"ש"ז אויערבך (שם ארחות הלכה הע' 26) שכבר ממוצאי שבת שלפני החתונה צריך שמירה, אלא שעיקר השמירה להזיזה בהליכתו במקום שיש בו סכנה קצת, כגון כבישים וכדו', אבל אחרי החתונה צריך יותר שמירה, ואף ברחוב [שיש אנשים] בשעות היום, וכן הורה הגרא"מ שך (הגר"מ גרוס, קונטרס מילי דבי הילולא עמ' לו) שצריך שמירה כבר משבת שלפני החתונה. והגר"י קמנצקי (אמת ליעקב אבה"ע סי' סד הע' 32) הורה שהחתן צריך שמירה כבר משבת שקודם החתונה, אבל הכלה צריכה שמירה רק משעת החופה. וראה עוד בקובץ אליבא דהלכתא גליון לט עמ' טו-יו, ובקובץ תורת הנשואין עמ' לה-לח מה שהאריכו בו.